

Bölöni Domokos

Szélrózsa kankalin (VIII.)

Mondatok az életéről

FÜGGELÉK

Kozma és Damján

Kozma és Damján a keleti és nyugati egyházban egyaránt tisztelt, arábiai eredetű vértanú-testvérpár (†303). Legendájukat az Érdy-kódex adja elő. Orvosi pályára készültek. Oly nagy malaszttal szereté őket Szentlélek Úristen, hogy mindent ingyen megvigyáznak vala. Nemcsak embereket, de még oktalan barmokat es. Mikoron egy szegény asszonyállat, kinek Palladia vala neve, minden jószágát orvosokra költötte volna, és semmit nem használt volna, végre méne ez szentökhöz, és teljességgel megvigaszék. Azon való örültében ada néminemű ajándékot szent Damjánának, és mikoron semmiképpen el nem akará venni, az asszonyállat megesküdék, hogy egyebet nem tenne benne. És neki engede úgy, hogy nem az ajándéknak kívánságáért venné el, de az asszonyállatnak ájtatosságáért, és hogy Istennek szent nevét hiába ne venné. De mikoron szent Kozma azt hallotta volna, ottan megparancsolá, hogy holtok után az ő testét atyja fiának testével együtt ne temetnék. Azon másod éjjel Krisztus Jézus szent Kozmának megjelenék, és ő atyja fiát megmenté, hogy nem vétközött volna.

A két testvér a császári helytartónak megtagadja a bálványimádást, ezért minden módon megkínóztatja őket, majd pedig megöleti. A hívek csak arra emlékeznek, hogy Kozma meghagyta: ne temessék egy sírba őket. Azonnal egy nagy bihal odajöve és emberi szózáttal mondá, hogy egy koporsóban temetnék az szentöket.

Ha mind megemléköznénk — végzi a kódex jámbor írója —, mennyé nyomorultak, fogságban valók, halálos sebesek ez nemes drágalátus szentökben remélvén, bízván, vigasztanak meg és Úristennek irgalmasságát érdemlették és érdemlik. Csak az kegyelmes Úristen tudja számát jelesen, kik holtig önekik kiváltképpen szolgálnak jó hittel, szeretettel és reménységgel, nyilván bízhatnak, hogy erekké el nem vesznek.

Ferrari Zsigmond a magyar dominikánusok középkori viselt dolgairól szóló könyvében (1637) elmondja, hogy egy jámbor magyar házaspárnak meghalt, égbe

---

---

szállott a kisfia. A szomorú szülők Kozmához és Damjánhoz könyörögtek, akiket böjtökkel, imádsággal, alamizsnával már azelőtt is mindig tiszteltek. Kérték a két szentet, járjanak közbe, hogy gyermeküket az Úr feltámassza. Isten a döntést Szent Domonkosra bízta, aki a két kiváló közbenjáró kérését szintén pártfogásába vette. Erre Isten angyalai a halott lelkét visszahozták testébe, mire a gyermek életre is kelt. A mennyország Királynéját azonban már nem tudta feledni, szerzetes lett belőle.

*

Kozma és Damján tisztelete eleinte a keleti egyházban, Konstantinápolyban virágzott, majd Rómában is kibontakozott. A SS. Cosma e Damiano egyike a legszebb római ókeresztény templomoknak. Legendájukból érthető, hogy az orvosok, patikusok, borbélyok (felcserek), betegek tisztelték patrónusul őket: éspedig Kozmát inkább az orvosok, Damjánt pedig a patikusok. Kultuszuk Szicíliában máig eleven. A magyar kereszténység nyilván a bizánci egyház és császárság közvetítésével ismerkedett meg e szent orvosokkal. Tudjuk, hogy Dukas Mihály I. Géza királyunknak koronát ajándékozott. Ez a szent korona alsó része (corona Graeca), amelyet zománclapok borítanak. Más keleti szentek mellett Kozma és Damján mellképét is látjuk közöttük. A két szent Moravcsik Gyula megállapítása szerint „az önzetlen égi tudomány képviselőjeként szerepel a koronán”, miután pénz elfogadása nélkül gyógyítottak. Ennél nyilvánvalóan többről is szó van: a megkoronázott magyar király egészségét ajánlják Kozma és Damján mennyei gondjaiba.

Középkori misenaptárainkban nem egyenletesen fordulnak elő, azonban helyneveink, régi szakrális művészetünk és templomdedikációink mutatják, hogy hazánkban is eleinte bencés, majd németföldi hatásra mindig bensőségesen tisztelték őket. A hívek máig könyörögnek hozzájuk a mindenszentek litániájában. Ők voltak a régi budai egyetem patrónusai. Ünnepüket az egyetemi templomban az orvosi kar minden esztendőben misével ülte meg. Számos régi borbélycéh szintén védőszentül tisztelte őket. Így, régi hagyomány nyomán egészen a legújabb időkig a szegedi borbélyok.

Szkhárosi Horvát András gúnyolódva emlegeti őket: Kozma, Szent Demjén betegséghez látó.

Nevüket néhány jellegzetes helynevünk őrzi: Csíkkozmas, Szászdányán (Daia, Trnava micar 1361), a baranyai Szentdomján, az elenyészett bihari Szentkozmadömjén (1373) és a hevesi Szentkozmadömjén (1480), továbbá a nép ajkán kissé átformálódott göcseji Szentkozmadombja, régebbi nevén Őrkozmadombja. Mellettük családnevek is utalnak hajdani népszerűségükre: Kozma, Kuzma, Koznás (?), Damján, Domján, Domány, Demján, Demjén, Dömjén, Dimjén, Demény, Dimény, esetleg Doma, Deme.

BÖLÖNI DOMOKOSRÓL ÍRTÁK

Bölöni Domokos Tamási stílusának néhány rapszodikusan feltűnő utánzójával szemben nem írásainak nyelvisége folytán csatlakozik a nagy elődhez. A kapcsolódás mélyebb gyökerű. Bölöni Domokos a Farkaslaka melletti Korondon él, a „székely népelethez” kötődik. Egy olyan „zártnak” tartott közösség életéről ír, melynek zártságát már régen bomlasztani kezdte a történelem. (...) Tamásit (is) csak úgy lehet „meghaladni”, ha nem mögé, hanem mellé sorakozik a próbatevő, és következetesen, egyénien járja önnön lehetőségeinek — bevallott vagy bevallatlan — céljában az elődökével azonos vagy hasonló — útját. Bölöni Domokos első kötetét ingadozás, tájékozódás, bizonytalanság jellemzi. De az már sejlik, hogy a szerző sorakozásiránya: mellé.

Szávai Géza (1981)

*

Bölöni Domokosnak csak „fogadott faluja” Korond. Dányán faluban született, egy magyar többségű, de vegyes lakosságú helységben a Küküllők menti dombságon. Azonosulása a sóvidéki székelységgel mélyen realiztikus, szinte kivételesen fegyelmezett írói alkatából következik. Mintha egyik hajdani őset követné e nemes tulajdonságok gyakorlásában. Bölöni Domokosnak hívták ezt a férfit, nyilván Dányánban született. Írtam pedig róla a Koós Ferencről és a marosvásárhelyi református kollégiumról szóló fejezetben (Maros, Nyárad, Küküllő), mivel ők ketten, Koós és a hajdani Bölöni Domokos osztálytársak voltak; egyképpen felcsaptak Kossuth katonájának, majd visszatértek vásárhelyi diáknak. Úgy találom, hogy újra ide kell iktatnom Koós Ferenc feljegyzését diák-társáról — a mai Bölöni Domokos jellemzésére.

„Bölöni Domokos 1849 januárjában őrséget állt Dés városánál. Odaérkezett Bem tábornok kocsija. Bölöni tizedes a tábort jelszót követelte, másként nem engedte tovább a tábornok kocsiját. Hiába unszolták a barátai, hogy ne okvetetlenkedjék, hiszen Bem apó ül a kocsiban! Nem és nem, ő csak a jelszónak hisz, így áll a regulában. A kocsit kísérő honvédtiszt végre megmondta a jelszót.

— Mehet! — engedte útjára a fogatot.

Bem tábornok kíváncsi volt, ki és mi állította meg a kocsiját? Elmondták neki.

Brávó, székely! — kiáltott ki a kocsiból Bem József, és kibajolva integetett az órállónak...”

Bölöni Domokos, a mai író-utód is megtudakolja mindig a „jelszót”, mielőtt egy újabb igazmondó írásához hozzákezd. Ezek a „jelszavak” teszik hitelessé megszólalásait novellákban és akár napi feladatainak teljesítésekor. Tizenhét évig tanított Korondon, az 1989-es fordulat után meghívták a vásárhelyi Népújság szerkesztőségébe...

*Beke György: Székelyföld II. Barangolások Erdélyben, 7. kötet.
Felsőmagyarország Kiadó. Felelős kiadó: Serfőző Simon*

*

Egy markáns arcélű, biztos kezű, a balladai feszültséghez és a görcseinket oldó iróniához egyformán értő író folytatja töretlen kitartással azt, amit hajdanán elkezdett. De ennek a folyamatosságnak van egy másik vetülete és egy általánosabb jelentése: irodalmunk folytonosságára gondolok. Ha jelentek is meg könyvek az elmúlt két és fél esztendőben, ezek többnyire régebbi, fiókban heverő munkák napvilágra hozatala voltak. A Bölöni Domokos könyve viszont nemcsak frissen került ki a nyomdából, de az is friss, ami benne van. 1989 decembere után született karcolatok, tárcanovellák ezek. Nagy szó ez akkor, amikor számos prózairónk rejtett válsággal küszködik, mert egy új helyzethez új látásmódot, új kifejezőeszközöket keres. Bölöni Domokos számára ez nem dilemma. És valószínűleg neki van igaza. Hiszen jöhet bármiféle rendszerváltás — ami persze még el sem jött —, mert az emberi szenvedés vagy öröm nem változik, vagy ha igen, akkor is nagyon-nagyon lassan. Talán ez a belső bizonyosság, ez a konok kitartás tette lehetővé, hogy Bölöni Domokos máris azt a helyzetet elemzi derűre vagy borúra hajló indulattal, amit ma még csak fejünket kapkodva próbálunk átélni, megélni, túlélni. Neki máris van bátorsága ebből irodalmat, érvényes irodalmat csinálni. Bizonyítva, hogy az erdélyi magyar irodalom külső és belső kríziseken áteshet ugyan, de mindig képes megújulni, átalakulni és megmaradni. (*A Harangoznak Rossz Pistának c. kötetéről, 1992*)

Markó Béla

*

A szűkebb otthon, az erdélyi-sóvidéki székely falu mozaikját rakja ki a szerző e novellákban, néhány helyen balladai hangulatú sorokban idézve azokat az értékeket, amelyek századokon át megtartói voltak a székely faluközösségnek, de a történelem által kikényszerített logikai bukfencek következtében elvesztették eredeti funkciójukat (Harangoznak Rossz Pistának). A szerző legnagyobb erénye, hogy egyetlen pillanatra sem csap át ez a nosztalgikus múltidézés hamis pátoszba, szentimentális (ön)sajnálatba, noha e novellák visszatérő motívuma e hajdani értékrend pusztulása, az állandósult értékvesztés élménye. A fiataloktól elhagyott, magatehetetlen öregektől lakott faluban a „szép” temetés lesz a földi vágyak netovábbja. (Szépek a fiatalok.)

Bölöni Domokos e kötetének legjobb novellái megütik az erdélyi-romániai magyar novellisztika csúcsteljesítményeinek szintjét. (*Az Egek, harmatozgatok! c. kötetéről, 1995*)

Lázok János

*

Sokhúrú prózát ír Bölöni Domokos. Leginkább a Bajor Andor—Zágoni Attila fémjelezte vonulatban érzi magát jól, de az általa teremtett világ mégis sajátosan egyedi (és egyéni): a humor megszépítő köntösében gyakran tragikus ember-

---

---

sorsokat ábrázol. Elbukó kisember-hőseinek élete intő példa (példázat) is: el kell jutnunk a másképpen élni forrásvidékére, ahol fölmutathatjuk igazibb emberi értékeinket. Néhány elbeszélése épp a pontos leírás, a hagyományosabb, tehát realiztikusabb képek sorjázásával tűnik ki. De ezeket is igazi Bölöni-írásokká avatja az a nyelvi lelemény (bravúr), amely különben a szerző írásművészetének egyik alappillére: Tamási-ízek keverednek itt a modern, a huszadik század végi köznyelv kifejezéstárával, olyan újabb nyelvi ötvözetet teremtve, amelyre hirtelenjében nagyon kevés példát tudnánk felmutatni a magyar prózában. (...) Szólnunk kell a szerző különleges szociális érzékenységéről is: írásainak középpontjában a ma embere, a mai társadalom furcsa, groteszk (abszurd) visszássága áll. Az elbeszélések kitűnő bevezetések a jelenkor emberének vajúdó lelkivilágába, s mint ilyenek, a marandóság hímporát viselik magukon. Rádöbbsentenek arra, hogy a harmatozó egek alatt mégis érdemes alkotni, teremteni, vagy legalábbis „megálmodni” a szebbet, a jobbat. (*Az Egek, harmatozózatok! c. kötetéről, 1996*)

Ráduly János

*

Bölöni Domokos úgynevezett tradicionálista író — anélkül, hogy stílusában bárki „nagy elődöt” utánozna. Főképpen falusi tárgyú írásainak egyéni stílusa van: egyfajta sajátos tömörítés, szűkszavúság, ami engem a „magyar népi”-nek igazán nem mondható Hemingway írásmódjára emlékeztet tömör, találó mondataival. Ugyanakkor már kezdetben felfigyeltem Bölöninek egy sajátos írói erényére — amelyet egyébként igen tehetséges nemzedéktársainál, sőt a nála fiatalabbnál se igen találtam meg — ez pedig az egészséges (eleinte harsánynak indult, majd finomra halkult) humor, ezen belül is az öngúny. Bölöni Domokost ma a romániai magyar irodalom derékhada egyik legkiválóbb prózaírójaként tartjuk számon.

Fodor Sándor (1999)

*

Bölöni Domokos írásai népszerűek az erdélyi magyar olvasók körében. Titka: hogy sajátos írói látásmódjának eleven világát mindig képes megteremteni. Élet-tapasztalatban rendkívül gazdag, emellett a tapasztalat iránti érzéke is ugyancsak írói lévén, munkáinak hitelét a részletek nagy bősége biztosítja. Ennekem rokonszenves vonása: elbeszéléseiben a szelíd humor csillámlása és ennek kicsit szigorúbb változataként az irónia. Azt hiszem, olyan korban, mikor messianisztikus lelkesedések ügetőversenyén jobb sorsra érdemes tehetségek nyomorodtak meg az elmúlt évtizedekben: Bölöni Domokost éppenséggel egészséges iróniája őrizte meg az írói szemlélet szabadságában. Hiszem, hogy fontos műveket fog letenni az olvasók asztalára.

Sütő András (1999)

*

Különös fauna és flóra, természetellenes táptalaj, elfajzott közeg tenyészet. Bölöni Domokos újabb kötetében is ilyen világot tár az olvasók elé. Meghurcolt, elesett, önmagukkal meghasonlott, csalódott emberek történetét meséli, elkorcsosult egzisztenciák, kettétört életek, eltorzult jellemek árnyképeit vetíti elénk, történeteit hol a személyiségromboló diktatórikus rendszer léleknyomorító évtizedeibe, hol a rendszerváltás utáni társadalmi káosz gyökértelenségébe ágyazza. Arról ír, amit jól ismer, s talán a leginkább meg is tapasztalt valamennyi szépírónk közül: a kollektivizálás s a mindent és mindenkit korrumpáló következő évek talajt vesztett falujáról, illetve a karakter- és idegpróbáló utóbbi időszakról, a csalók, ügyeskedők, szélhámosok paradicsomáról, a megváltozott körülmények közt helyüket, életük értelmét nem találók, a városba szakadt lecsúszottak, elszegényedettek drámájáról. Hangvétele nem tragikus, hozzáállását többnyire megértő empátia, ironikus, humoros témakezelés jellemzi. Ez teszi karcolatait, tárcanovelláit bölönisen olvasmányossá.

Mint a tárcanovellák esetében általában, itt is érdekesen keveredik fikció és realitás. Ráismerni vélünk helyekre, emberekre, Bölöni szülőfalujára, szűkebb-tágabb pátriájára, ifjúsága, tanítóskodása Küküllőmentéjére, tanárkodása Korondjára, a Sóvidékre, és sokszor talán nem is tévedünk. De jelen gyűjteményben az előző könyveinél erőteljesebben kér teret a város, abban is a gyökértelenek, a blokklakók első nemzedéke és a náluk is reménytelenebbek, a munkanélküliek, a gondok elől az alkoholba menekülők, a kocsmafilozófusok, a bögrecsárdák tarkabarka populációja. Ez már inkább az újságíró Bölöni asztala, a begubózottakat is könnyen szóra bíró, az elzárkózó lelkeket is megnyitó beszélgetőtársé, aki a jelek szerint minden nyelven jól ért, azokén is, akik az emigráció, az áttelepülés útját választották, attól remélve gyógyírt problémáikra, ám sem ott, sem itt nem érzik otthon magukat, erről azonban szemérmesen hallgatnának. Szerzőnknek róluk is bőven van mondanivalója. Sajátos „szociográfia” Bölöni Domokos nyolcadik kötete, találó portrét villant föl benne saját magáról is. (*Előszó A nevető gödör c. kötethez, 2004*)

Nagy Miklós Kund

Az író hűsége

Ha valaki részletesen meg akarja ismerni a rendszerváltás történetét, érdemes — egyebek között — Bölöni Domokos legújabb kötetét (Jézus megcibálja Pricskili Dungónak a fülét) is elolvasnia. A jól sikerült irodalmi művek mindig fogódzót jelentenek a történelemben bújázkodóknak, pont a szubjektivitásuk, elfogultságuk okán ízelítőt adnak az illető kor hangulatából. Az említett kötet darabjai is ilyen hangulatképek arról, hogyan élnek meg az emberek a társadalom kisebb-nagyobb változásait. Ezekben az írásokban nem a „fontos emberekről” vagy kulisszatitkokról van szó, itt kisemberek a főszereplők, azok, akiknek az élet árnyékosabb oldala jutott, akik nehezen igazodnak el az új viszonyok között, sok

esetben életük — legtöbbször saját hibájukból is — vakvágányra kerül, néha egyéni tragédiába torkollik. Egyszerre szeretni valók és szájalomra méltók. Ha társaikat keressük a hazai magyar irodalomban, talán Bálint Tibor hőseiben találjuk meg, és ez semmit nem von le abból a tényből, hogy Bölöni Domokos a magyar irodalom sajátos, karakteres alkotója, akinek írásai sosem téveszthetők össze másokéival.

Nemcsak stílusa, formaművészete, humora sajátos, hanem az író is a saját útját járja, nem kötődik szekértáborokhoz, csoportokhoz, sőt úgy néz ki, hogy az erdélyi magyar irodalom krónikus betegsége, a „generációs probléma” sem érinti. Ez éppúgy látható szépirői munkásságán, mint újságírói tevékenységén, ez érhető tetten már a legelső kötetén is (Hullámok boldogsága, 1980, Forrás sorozat).

A szerző rövidprózaaként határozza meg írásait, van itt anekdotaszerű történet, novella, karcolat, talán glossza is, nem a megnevezés a lényeg, hanem az, hogy kerek történeteket találunk itt, megannyi látélet az ezredforduló hazai világaról, a falvak és tömbháznegyedek életéről.

Hiba volna azonban Bölöni Domokost csupán anekdotázó, szellemes és jópofa íróként beskatulyázni. Gyakorlatilag minden írásában, az egyéni sorsokon túl, ott vannak kimondva vagy kimondatlanul korunk és szűkebb pátriánk súlyos gondjai: a környezetszennyezés, a munkanélküliség, elöregedő falvak, elnéptelenedő iskolák, a cigánykérdés megoldatlansága, mindaz, ami nap mint nap előjön mint megoldásra váró probléma. Több írásban is ott lappang az aggodalom, hogy az európai integráció és a modern technika nem oldja meg a falvak gondjait, jövőjükre nézve sok a kérdőjel. Ott van például az elnéptelenedő kis falvak sokasága, közben a városok telítettek, túl sok a munkanélküli, a cél nélküli ember. Túl sok ember van a falu és város között félúton, ha úgy tetszik, útfélen. Ezekkel az útfélen levő, küszködő emberekkel népesíti be írásait a szerző, aki egyik hősről ezt írja: „Azt remélte titkon, hogy egyszer csak mégis fejéről lábára áll ez a cudar világ, és akkor mi, szétrebbent gyermekek, hazaszállingózunk. Egyáltalán, a fiatalok visszajönnek, lesz egy gyönyörű falusi honfoglalás. Hát nem lett.”

Témaválasztásában az író hű maradt a faluhoz, szűkebb pátriájához, a Kis-Küküllő mentéhez és a szülőfaluhoz, ezért sok az önéletrajzi elem vagy valóságos személyek és helyek szerepeltetése.

Valamikor az ötvenes-hatvanas években divat, sőt elvárás volt a falu felé fordulni. Mára ez elmúlt, a falut nemcsak saját fiainak egy része hagyta magára, hanem az írók is. Kevesen maradtak, akik hűségesek, Bölöni Domokos a kevesek legjelentősebbike. Hűsége példaértékű. Egy okkal több, hogy elolvassuk legújabb kötetét is.

Gábor Attila (Népújóság, MÚZSA — 767. szám)

---

*

Bölöni Domokos teli van történetekkel. Talán mindig ott lesz bensejében annyi elmondatlan keserű vidámság, amennyi közelmúltbeli jelenünk felidézéséhez dukál. Új rövidpróza-kötete (*Jézus megbíálja Pricskili Dungónak a fülét* — Impress Kiadó, Marosvásárhely, 2006) nem agyonfikciózott vagy mesterkéltszövegekkel, hanem valódi történetekkel, életünk megeshetőségig hiteles közjátékaival házal. Elolvasunk egyet, kettőt, négyet, mind a két tucatot, és az íróval máris közös élményeink vannak: mi éltük-e az ő életét, vagy ő a miénket, olyan mindegy, amikor a közelmúltról szól, és annak fonákságát rakosgatja elénk úgy, ahogy más a fogához szokta verni a garast!

Cseke Gábor

Aki megkeseredetten is kacagva ír

A székelykeresztúri Zeyk Domokos Iskolaközpont iskolaheti rendezvényei közül egyik legjelentősebb volt a Bölöni Domokos íróval, a marosvásárhelyi Népújság közéleti napilap újságírójával, valamint Kedei Zoltán festőművésszel tartott találkozó, melyet Máthé Melinda tanárnő Antal Erzsébet és Kacsó Anna kollégái segítségével szervezett meg. A találkozón Bölöni Domokos Széles utcán jár a bánat című, harminckét rövidprózai írást tartalmazó könyvét ismerhettük meg. A szerző írásaiban azt kívánja sugallni, hogy a törvényszerű emberi kapcsolatoknak örökérvényű szabályai vannak, csak jól kell olvasni az emberi történeteket, amelyek az emberi lelkekben rejtőznek. A rövidpróza az író értelmezésében összefoglaló műfaj, ami jobbára a terjedelemre utal. A Hullámok boldogsága című első könyve 1980-ban jelent meg, Bajor Andor és Szilágyi István írt hozzá ajánlást. 1995-ig még három kötete látott napvilágot, azután minden évben egy-egy rövidprózákat tartalmazó könyve. Szerinte e műfajba belefér a humoreszktól a novelláig, a tárcától a szatíráig minden. Humora a gyermekkorában gyökerezik. Bölöni ugyan elismeri, az újságírói foglalkozás befolyásolja a prózaíró, de nem tudta őt kikezdeni a napilap taposómalma. A vegyes lakosságú faluból, Szászdzányánból származó Bölöni Domokos szeret terepre járni, ismeri a vidéki ember észjárását, megnyílnak előtte a falusiak. Nem esik nehezére a nyelvükön szólni, írni, közérthetően fogalmazni. Véleménye szerint az újságnál tálcán kínálkoznak a témák, a sztorik, a jellemek és jellemtelenségek. A humoros jegyzeteket annak idején kényszerből kezdte írni, amikor „nem lehetett arról szólni, amitől az orrunk vérzett”. Az ártatlannak látszó humort még elviselte az akkori hatalom.

Számára a szatíra az imádott műfaj. Eddig a rövidprózai írások mellett egy kisregényt is írt, de megjelent írásaiból össze lehetne válogatni egy nagy kötetre való, sziporkázó, vidám anyagot is. Bölöni Domokos vallja: „Megkeseredetten is kacagva írok”.